

УДК 324
ББК 66.3(4Укр)68

Сергій Меткий

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ПОЗАЧЕРГОВИХ ВИБОРІВ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 2019 РОКУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Виборчі процеси виступають важливим чинником політичних трансформацій українського суспільства. Особливу роль відіграють регіональні особливості, що визначають характер та преференції електорального вибору. Позачергові парламентські вибори виявляють не лише кризу в системі центральної влади, але і актуалізують прагнення посилення регіональних еліт та збільшення їхнього представництва у законодавчому органі. В статті аналізується роль місцевих політичних партій в системі виборів та їх вплив на результати волевиявлення громадян.

Ключові слова: вибори, політичні партії, електоральна активність, волатильність підтримки.

Сучасне українське суспільство перебуває в стадії трансформації політичної системи. Вибори органів державної влади та управління різних рівнів в значній мірі визначають сам характер і напрямок цієї трансформації. З іншої сторони, саме в процесі виборів відбувається активізація політичного життя суспільства, участь в них залишається основною формою політичної участі для більшості громадян України. Саме електоральний вибір забезпечує легітимність, законне обґрунтування політики, яку проводять представники влади, що перемогли на виборах.

Роль і значення виборів в політичному житті суспільства, зумовлюють посилену увагу вчених та політиків до виборчого процесу. Дослідження виборчої активності громадян України знайшли своє відображення в працях О.Балакіревої, В.Бебика, І.Бекешкіної, Ю.Візниці, В.Войтенка, Є.Головахи, О.Князевої, А.Колодій, В.Коробова, І.Кучеріва, О.Куценко, В.Кушерця, С.Маєєва, М.Михальченка, О.Стегнія, Регіональні особливості виборчих процесів досліджують А.Романюк, Ю.Остапець, В.Литвин, І.Доцяк, Н.Ротар, Т.Мадрига та ін.

Проте потребує більш глибокого аналізу явище позачергових парламентських виборів в сучасній Україні. Їх оголошення та проведення свідчить про кризові явища в системі організації центральної влади. Українська політична історія знає три випадки таких виборів: у 2007, 2014 та 2019 роках.

Предметом нашого аналізу є регіональні особливості позачергових парламентських виборів 2019 року на прикладі Івано-Франківської області. Їх призначення стало проявом протистояння виконавчої та законодавчої гілок влади на хвилі перемоги В.Зеленського на виборах Президента України.

Позачергові вибори Верховної Ради України 2019 року знаменували собою завершення виборчого циклу. Він характеризувався домінуючим впливом президентської кампанії та її результатів на перебіг парламентських виборів. Перемога В.Зеленського у другому турі президентських виборів в Івано-Франківській області з результатом 54, 58% в значній мірі зумовила особливості виборчих процесів щодо обрання народних депутатів України від регіону.

Високий рейтинг партії «Слуга народу» серед електорату області згідно з опитуваннями привів до жорсткої боротьби серед потенційних кандидатів у депутати за право представляти цю політичну силу. Задеклароване правило про відмову підтримки партією колишніх і діючих народних депутатів обмежило коло претендентів на висування та позбавило шансів на перемогу багатьох політичних важковаговиків. Відмовились від виборчих перегонів О.Шевченко (в/о № 83) та В.Дерев'янка (в/о №87),

інші депутати – мажоритарники зареєструвались як самовисуванці. В більшості кандидати у депутати від партії фаворита були люди без досвіду політичної діяльності, за винятком кандидата по в/о № 87 З. Андрійовича – діючого міського голови м. Надвірна.

В цілому на цих виборах можна констатувати зростання частки кандидатів висунутих політичними партіями. Якщо на виборах 2014 року була ситуація з точністю до навпаки (60 % кандидатів були самовисуванці), то на виборах 2019 року 61% всіх кандидатів у народні депутати по мажоритарних округах були висунуті політичними партіями. Розгортання виборчої кампанії в регіоні засвідчило про посилення партійної складової, поява нових партійних брендів, що задекларували зміну політичних обличь у владі, викликало зростання електоральної підтримки і посилення прагнень кандидатів використати можливості партійного позиціонування.

Вплив політичних партій, особливо їх центральних органів, був домінуючим не лише у відборі кандидатів у народні депутати, але і на всіх етапах виборчої кампанії. Загальна тактика, визначальні гасла та передвиборчі обіцянки повинні були вписуватись в рамки загальної партійної стратегії. Різні фінансові, адміністративні та медійні можливості зумовлювали і характер виборчої кампанії кандидатів.

Регіональною особливістю парламентських виборів можна вважати відсутність важелів адміністративного впливу на їх перебіг. Державні адміністрації опинились у стані очікувань нових призначень, органи правопорядку зберігали неупередженість по відношенню до всіх кандидатів у депутати. Можливості використання владного ресурсу зберегли лише органи місцевого самоврядування. Коли їхні ідеологічні чи економічні інтереси фокусувались на підтримці певного кандидата, тоді адміністративний ресурс достатньо широко використовувався. Громадянська мережа «Опора» зафіксувала достатньо широкий перелік порушень з боку окремих кандидатів у депутати в процесі проведення виборчої кампанії [1].

Можна виділити найбільш характерні: кандидат у народні депутати від ВО «Свобода» по округу № 83, О. Савчук використовувала агітаційну продукцію без вихідних даних, проводила св'яткові заходи у мікрорайонах міста за підтримки міського голови та міських депутатів, роздавала продуктові набори та сувеніри;

Віктор Шевченко, який балотувався в окрузі № 85 (з центром у м. Калуш), агітував за себе й партію «Слуга народу» у туристичному комплексі «Буковель»;

кандидат по округу № 88 (Коломийський та Городенківський райони) Андрій Іванчук був присутній на футбольному матчі, де від його імені розігрували безкоштовну лотерею, призами якої були 50 квитків на матч «Україна-Португалія», що мав відбутись на НСК «Олімпійський» 14 жовтня.

Ці та інші порушення звичайно вплинули на перебіг виборчої кампанії та результати голосування. Звернення громадських організацій, виборчих штабів конкурентів до уповноважених органів щодо усунення зафіксованих фактів не мали ніяких наслідків. Такими діями окремих кандидатів у народні депутати було порушено базовий принцип демократичних виборів - забезпечення рівних конкурентних умов для всіх кандидатів через рівність їх фінансових, інформаційних та інших ресурсів. При всій напруженості виборчої боротьби між кандидатами та політичними партіями в області спостерігається стійка тенденція щодо зниження електоральної активності громадян.

Як правило, рівень явки на парламентських виборах завжди нижчий від рівня на президентських виборах, що зумовлено обсягом повноважень та значимістю посади на яку обирають. Проте утвердження України як парламентсько-президентської держави

передбачає розширення повноважень та відповідальності Верховної Ради як єдиного законодавчого органу держави.

Демократична трансформація потребує прийняття цілого ряду законодавчих актів і тому важко переоцінити значення діяльності українського парламенту та його виборів. Низький рівень довіри до органів державної влади в цілому та Верховної Ради зокрема, розчарування в ефективності інституту виборів – такі об’єктивні чинники зниження виборчої активності громадян у всій державі. В Івано-Франківській області на явку виборців вплинули також міграційні процеси, найвищий рівень яких і припадає на літній період. В області було зафіксовано зниження явки виборці на 15,57% у порівнянні із парламентськими виборами 2014 року, хоча вони відбувались в період загострення російської військової агресії на Сході України.

Табл 2.

**Порівняльний аналіз
електоральної активності на виборах 2014 - 2019 років (у %)**

<i>Виборчий округ</i>	<i>Вибори 2014 р.</i>	<i>Вибори 2019 р</i>	<i>Рівень зниження</i>
<u>ОВО №83</u>	61,14	48,07	13,09
<u>ОВО №84</u>	68,16	51,23	16,93
<u>ОВО №85</u>	70,75	51,72	19,03
<u>ОВО №86</u>	64,17	47,37	16,80
<u>ОВО №87</u>	62,44	43,96	18,48
<u>ОВО №88</u>	61,12	47,62	13,50
<u>ОВО №89</u>	58,52	47,13	11,39
<i>Всього по регіону</i>	63,73	48,16	15,57

При такій низькій електоральній активності виграли ті політичні сили які змогли мобілізувати свого виборця, мотивувати його участь у голосуванні. Головним мотивом для більшості громадян стало бажання побачити нові обличчя у парламенті. Лише один діючий депутат Верховної ради України А.Іванчук зміг повторно здобути мандат у виборчому окрузі № 88 з центром в м.Коломия. Хоча на попередніх виборах він переставляв Народний фронт, тепер позиціонував себе як самовисуванець.

За результатами голосування у багатомандатному виборчому окрузі впевнену перемогу отримала партія «Слуга народу» отримавши понад третину всіх голосів виборців – 33, 81%. Виборчий бар’єр подолали ще чотири політичні сили: «Батьківщина», «Голос», «Європейська солідарність» та «Свобода». Відбулось значне зниження підтримки «старих» політичних партій та перехід віртуальних політичних утворень у реальну політику. В цьому регіон пішов у контексті розвитку загальноукраїнського політичного процесу.

Табл 3.

**Результати голосування
у багатомандатному виборчому окрузі (у %)**

<i>Політична партія</i>	<i>Рівень підтримки</i>
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СЛУГА НАРОДУ"	33,81
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "БАТЬКІВЩИНА"	14,67
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ГОЛОС"	13,25
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРІСТЬ"	11,94
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ "СВОБОДА"	8,39

Партійна ідентифікація виборців виявилась важливим чинником підтримки кандидатів у народні депутати в мажоритарних округах. Якщо «Батьківщина» та «Свобода» опирались на політичний капітал набутий протягом всього існування цих політичних сил, то для «Слуги народу» та «Голосу» такий капітал став авансованим соціальними очікуваннями громадян. В сучасних українських реаліях по-особливого проявляється практика партійного голосування. На думку відомого українського соціолога І.Вишняка, воно виступає проміжним механізмом, який дозволяє рядовому виборцю що розчарувався у економічній політиці (чи іншій) влади зробити новий вибір [3,с. 163]. Тут розчарування стосується не тільки влади але і політичної еліти в цілому.

З іншого боку відбувається зміна ціннісних пріоритетів, основними стають матеріальні інтереси та утилітарно-прагматичні орієнтації. Спостерігається зменшення підтримки так званих національно-демократичних силах що зупинились та рівні патріотичної риторики, а в соціальній практиці діють у корисливих особистісних та групових інтересах. Це в певній мірі пояснює підтримку політичної сили яка немає ні чіткої ідеології, ні позитивного досвіду діяльності, ні організаційної структури.

Цікаво, що партійна складова виявилась домінуючою в структурі іміджу кандидата у народні депутати в мажоритарному окрузі. Особистісні якості, досвід політичної та громадської діяльності, зовнішній вигляд та інші характеристики в більшості не підвищували рівень підтримки кандидата. Коли партія «Слуга народу» свою «віртуальність» втілювала у конкретного кандидата, то його підтримка зменшувалась у порівнянні із підтримкою партії. Таке явище ми охарактеризували як волатильність (нестабільність) підтримки.

Табл 4.

**Рівень волатильності
підтримки кандидатів від партії «Слуга народу» у мажоритарних округах
(у %)**

<i>Виборчий округ</i>	<i>Підтримка партії</i>	<i>Підтримка кандидата</i>	<i>Рівень волатильності</i>
ОВО №83	25,61	23,28	- 2.33
ОВО №84	29,45	22,01	- 7,44
ОВО №85	34,40	30,65	- 3.75
ОВО №86	38,11	27, 76	- 10.35
ОВО №87	37,35	37,8	+0,45
ОВО №88	32,53	25,07	- 7.46
ОВО №89	25,61	18,21	- 23,42

Лише у переможця виборів у в/о № 87 з центром у м.Надвірна З.Андрійовича його особистий рейтинг був вищий рейтингу партії, правда лише на 0,45%. Для всіх інших кандидатів волатильність підтримки має негативний рівень відхилення і коливається від 2,33% до 23,42%[4]. В цілому для шести кандидатів у народні депутати рівня підтримки партії із врахуванням волатильності стало достатньо для перемоги на виборах. Лише у в/о № 83 (м.Івано-Франківськ) перемогла представниця ВО «Свобода» О.Савчук та у в/о №88 (м.Коломия) само висуванець А.Іванчук. В обидвох випадках був задіяний серйозний медійний, фінансовий та адміністративний ресурс, що став основою перемоги та нівелював партійний рейтинг «Слуги народу», хоча ця політична сила перемогла у всіх округах за результатними голосування.

Протилежна характеристика простежується стосовно партійного кандидата від ВО «Свобода» О.Савчук в м. Івано-Франківськ. Її особистий рейтинг за результатами голосування майже у чотири рази вищий за підтримку партії (відповідно 46,67% за неї та 12,07 за ВО «Свобода»).

Перемога секретаря Івано-Франківської міської ради О. Савчук стала відображенням оцінки громадянами роботи міської влади за період після місцевих виборів 2015 року. В даному випадку пріоритетом виступили особистісні характеристики та досвід практичної діяльності кандидата а не партійна приналежність.

Парламентські вибори 2019 року на території Івано-Франківської області засвідчили посилення тенденції щодо зниження електоральної активності як наслідок падіння рівня довіри до інститутів державної влади та виборів назагал і відображення міграційних процесів в регіоні. Перемога партії «Слуга народу» у багатомандатному і більшості мажоритарних округів є стала наслідком зростання протестного голосування та зміни ціннісних пріоритетів виборців.

1. Івано-Франківщина: Розбиті білборди, «переклеєні» кандидати та агітація без вихідних даних URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/parlamentski-vybory/parlamentski-vybory-2019/18582-ivano-frankivshchina-rozbiti-bilbordi-perekleieni-kandidati-ta-agitatsiia-bez-vikhidnykh-danikh>

2. Івано-Франківщина за місяць до виборів. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/parlamentski-vybory/parlamentski-vybory-2019/18440-ivano-frankivshchina-za-misiats-do-viboriv>

3.Вишняк О.І. Електоральна соціологія: історія, теорія, методи. К.: Ін-т соціології НАНУ, 2000. 310 с.

4.Центральна виборча комісія. Офіційний веб-сервер URL: <http://www.cvk.gov.ua>.

References

1. Ivano-Frankivshchyna: Rozbyti bilbordy, «perekleieni» kandydaty ta ahitatsiia bez vykhidnykh danykh URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/parlamentski-vybory/parlamentski-vybory-2019/18582-ivano-frankivshchina-rozbiti-bilbordi-perekleieni-kandidati-ta-agitatsiia-bez-vikhidnykh-danikh>

2. Ivano-Frankivshchyna za misiats do vyboriv. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/parlamentski-vybory/parlamentski-vybory-2019/18440-ivano-frankivshchina-za-misiats-do-viboriv>

3.Vyshniak O.I. Elektoralna sotsiologhiia: istoriia, teoriia, metody. K.: In-t sotsiologhii NANU, 2000. 310 s.

4.Tsentralna vyborcha komisiia. Ofitsiinyi veb-server URL: <http://www.cvk.gov.ua>.

MetkySergey Regional dimension of extraordinary elections to the Verkhovna Rada of Ukraine in 2019 (on the example of Ivano-Frankivsk region)

Electoral processes are an important factor in the political transformations of Ukrainian society. A special role is played by regional features that determine the nature and preferences of electoral choice. The extraordinary elections of the Verkhovna Rada of Ukraine in 2019 marked the end of the election cycle. It was characterized by the dominant influence of the presidential campaign and its results on the course of the parliamentary elections. V. Zelensky's victory in the second round of the presidential election in Ivano-Frankivsk region with a result of 54.58 percent largely determined the peculiarities of the election process for the election of people's deputies of Ukraine from the region. The declared rule of refusing to support former and current deputies by the party limited the number of candidates for nomination and deprived chances of many political heavy weights to win. The influence of political parties, especially their central bodies, was dominant not only in the selection of candidates for deputies, but also a tall stages of the election campaign. General tactics, defining slogan sand election promises had to fit in to the overall party strategy. Various financial, administrative and media opportunities also determined the nature of the candidates' election campaign.

The low level of trust in public authorities in general and the Verkhovna Rada in particular, disappointment in the effectiveness of the institution of elections have become the main factors of reduction of election activity of citizens through out the country. In Ivano-Frankivsk region, attendance of voters at the election was also affected by migration processes, the highest level of which occurs in summer period. The main motive for most citizens was the desire to see new faces in the parliament. There is a clear decline in support for the so-called stagnant national democratic forces who stopped at the level of patriotic rhetoric, and in social practice they act in mercenary personal and group interests. This to so me extended plains the support of a political force that has no clear ideology, no positive experience, no organizational structure.

Keywords: *elections, political parties, electoral activity, volatility of support.*